

VITA SANCTI HERLUINI

PRIMI PASTORIS ET FUNDATORIS BECCENSIS COENOBII.

Auctore Gilberto Crispino abbate Westmonasteriensi.

Quoniam in re militari quæ quis memoratu digna legit, scripto eduntur ad posteritatis exhortationem et laudibus attolluntur, prout ingenium scriptoris et facundia præstat, silentio supersederi non debet, ad divinæ virtutis gloriam et magnæ in Deum fidei formam, quæ in satellitio Christi nostra memoria præclare egit abbas venerabilis Herluinus Beccensis, cujus virtutis hoc ad quemdam titulum perscribatur, quia mundum jucundissime sibi, et ad votum ardentem, ea ætate penitus recusavit quæ vehementius alii se ingerunt recusanti, et in qua patria tunc incolumem armis militem abrogatis, monachum fieri portentum habebatur.

A Danis qui Northmanniam primi obtinere pater ejus originem duxit; mater proximam ducum Flandriæ consanguinitatem attingit. Ansgotus ille, ista Heloys nomen habebat. Gislebertus Brionensis comes primi Richardi Northmanniæ ductis nepos ex filio consule Godefrido, illum enutritum penes se inter omnes curiæ suæ primates habuit acceptissime: habilis hic ad arma plurimum erat, nec minori ea animositate gestabat. Omnes omnium totius Northmanniæ majorum familiæ in electis illum habebant, in armis omnique rei militaris usu, et cultu corporis sui atolliebant. Ab inhonestis avertibat animum, honestis quæ curiæ magni faciunt impendebat omne studium, domi ac militiæ commilitonum suorum præstantissimus erat; quibus de rebus non solum singularem domini sui obtinebat favorem, verum et apud Robertum totius patriæ ducem, et apud exterarum dominos regionum pepererat sibi nomen plurimum, accessumque familiarem. Alia, quæ ad captandum nomen in sæculo plurima fecit, omittamus; hoc ad fortitudinem illius animi ac fidei constantiam et in armis confidentiam non sileamus. Indigne passus aliquando factam sibi à Domino injuriam famulatus sui commodum ei subtrahendo, contulit se, eo invito, longe aliorum. Eo itaque sub tempore comes ipse Gislebertus quorundam potentissimorum Northmanniæ lacessitus injuriis, multam militum manum contraxit, injurias suas effere volens ultum iri, homo ferocis animi, magni potentatus, nominisque supremi avidus, utpote ducum tantorum propinquus, ad potentiæ suæ ostentatum per nuntios eis non prope diem belli, sed per plures ante dies id se facturum, et quando transmisit. Ita conducto tempore bellum utrinque apparatur, quod exsequi non posset sine multa partium utrarumque strage, nec amplius evitari salva eorum dignitate. Quod vir

animosus, quem scribendum accepimus, ubi comperit habuit, illico injuriarum oblitus, viginti secum delectos milites assumens pergit ad diem certaminis, minime cum Domino, verum seorsum procul ab agmine illo; etenim suæ suorumque salutis objectu fidei suæ, sponsionem asserebat, mortis periculo appetebat, nullius enolumentum ab illo vicem exquirens. Dictum satis est, et hic lucide agnoscitur quis fuerit; non desertores pugnæ, quos in aliorum perniciem metus absolvit, si quos in dominorum necem et patriæ excidium, cupiditas inducit, hoc exemplo alloquimur, nec tam militaris gloriæ obtentu quam servandæ causa fidei proferimus. Dux per excelsi montis latus agmen cum deduceret, videt a tergo viginti armatos eminens in plano subsequi, ac hostile aliquid verens imperat confestim qui essent scitum ire. Accedunt, suos et causam agnoscunt, approbant plurimum magnanimitatem, ac duci renuntiant. Admiratus pro injuriis tanti sibi servitii vicem restitui, illico remittit accessum, cum ampliori gratia reddens omnia, quæ sua fuerunt. Bellum quod instabat crastinæ lucis sub exortu, nuntii prædicti provinciæ ducis Roberti, noctu ante venientes, dirimunt; jus fideique sacram obtestati ut ab armis discedant, et iudicium belli, curiæ suæ expectent definitioni. Itaque pars utraque, ac neutra superior altera discessit ab armorum excisione, divina sibi providentia lignum illud ad omne opus bonum utile conservabat. Nolebat summus Artifex violentia sæcularis auræ jam plus illud distorti, aut infructuosis affectationibus exhumectari.

Vitæ hujus jucundissimo statu annos ille jam excesserat triginta septem, cum tandem divino metu succendi amore mens illius cœpit et ab amore mundi tepescere, sensimque in dies frigescere, ab exterioribus oculum cordis convertens ad se ipsum; ibat frequentius ad ecclesiam, orabat devote, ac sæpe prorumpebat in lacrymas, ludicra re omni omissa; jam minus frequens erat in curia, qua hoc solo retinebatur, quod prædia sua Deo secum luerari satagebat; quod et obtinuit extorquens ea sibi a domino suo multa instantia servitii. Sæpe sub diem pernoctabat orans in ecclesiis, et mane primus in curia coram aderat, ad mensam Domini, quia inter sodales parcimoniam exercere volebat, multisque adinveniebat impedimentis absens. Sæpe totum jejuniis transigebat diem, in armis, in cultu corporis, non idem studium quod prius, satis indicabat altercationem animi illius, quam adhuc se-

ria dissimulatione celabat. Angebatur mens, et in A plura cogitationum deliberatione distrahebatur; militiae ac cæteræ sæcularis rei usum relinquere summa erat voti. Verum quo se conferret, quod vendi genus assumeret, ignorabat. Rarus in Northmaniam tunc recti tramitis index, aut pervius erat, sacerdotes ac summi pontifices liberi conjugati, et arma portantes, ut laici erant, veterum ritu Danorum universi, adhuc vivebant, sed, sicut *spiritus ubi vult spirat* (*Joan. III, 8*), ita quem aspirat *unctio ejus docet de omnibus* (*I Joan. II, 27*). Abrenuntians ergo militiae, vili tegumento indutus, barba et crine intonsus, inter aulicos ea quidem diu, qua diximus, intentione servivit exiturus ab Ægypto verus ille Hebræus, ea videlicet transiliens quæ transeunt, ac omni conamine se extendens in ea quæ externa existunt, ab eis qui remanebant mutatum in opus Dei asportare conabatur quid pretiosum poterat, jam domini sui lætus assidens ad mensam, inter multimodas epulas, et comessantes, pane asperiori vescabatur et aqua; ridebatur ab universis, amentia quidquid agebat reputabatur; minis, promissis, injuriis, officiis dominus et universi satellites nil poterant a proposito suo eum avertere conantes; mittebatur homo olim universis acceptissimus sæpe numero ad curias, sedens asinum, mæror ac risus diversis quo adveniebat, servitorum quidem gratiositate, quia metuebat sæculo irretiri, nec equitare jam volebat asinuando serviens domino, sine cujus permissu discedere nolebat. Et quia pro Deo abjectus esse nequaquam erubuit; nec Deus illum erubescens, super terram quoque amplissimam illi restituit vicem.

Comes Gislebertus de cujusdam compatriotæ sui damno agens, quod in illius vergebat perniciem, ad principem Northmaniam Robertum, cujus quidquid super hoc agebatur intererat, prædicto viro hæc de re imposuit allegationem; at vir pacis ferre damuosa alicui machinamenta penitus recusavit. Perstat dominus in sententia hortans et comminans, ut homo sibi intimus verbum consilii sui ad dominum suum perferendo, referat. Agitur ut jam ostendat miles ad utrum libet positus, cui servire superno, an terreno domino malit. Sed mox ut superni causa Domini exegit, illico iste funem, quo sub terreni servitio domini retinebatur, abrupit. Abdicata omnino legatione discedit a curia. Quia tamen iret comes Gislebertus nullomodo discrepens post **34** paucos dies curiam ivit, rescire volens quid dux responderet; verum ut cognovit ad eum non fuisse perlatum, efferatus in illum cui imposuerat, mandat abduci quidquid habebant ille et sui. Continuo abripiuntur omnia sua, nec curat; vastantur quoque pauperes sui, unde non parva sollicitatur cura; pauperum ergo transmissus questu et lacrymis, post parva dierum intervalla rediit ad dominum, nullamque sui curam gerens egit suppliciter causam innoxiorum; accersitur negotium totius curiæ, acerrime in causam deducitur. Inten-

duntur crimina quæ humili, et sufficienti ratione cuncta purgando removebat, qui in eo judici respondebat Spiritus Dei, tacitis unde judex potius erat infestus, alia quædam admissa intendebat, sciens iste quid lateret in fundo: « quæ mea sunt, inquit, hinc accepta universa distrahantur, dum pauperibus, qui vestram nullo crimine iram meruerunt, sua restituantur. » Motus ad pietatem dominus; quem mundanæ celsitudinis fastus plurimum obtinebat, adducto in partem viro perquisivit animi tantam commutationem, et finem consilii: Cui paucis ille verbis cum multis lacrymis respondit: « Sæculum amando, et tibi obsequendo, nimium Deum, ac me ipsum hactenus neglexi: quæ corporis erant cultui omnino intentus, nullam animæ meæ eruditionem accepi; quapropter precor si quid unquam bene merui a te, liceat vitæ quod superest in monasterio transigi. Salvo circa me amore tuo, et da mecum Deo quæ habui. » Habita diu deliberationi finis iste consedit; corde in lacrymis concitato sustinere nequit ille ulterius loquentem, abripit se in cameram. Pietas humana in eo multa erat circa illum militem suum, multa et illi circa Dominum. Ac vix ab eo missionem requirere valebat, sed prævalebat fortis ut mors dilectio (*Cant. VIII, 6*). Tandem gratissimo clienti expetitum concedit, tam sui quam suorum omnium facultatem, quem eatenus ut bene obsequentem sibi amaverat, jam cœpit amare ut dominum, ac libens obsequabatur illi plures dies, multo cum honore detentum apud se debita honorificentia rem sit, ditioni illius, ac servitio tradens quidquid paterni juris habebant fratres sui, qui eadem dignitate geniti pares existerant sibi, quia dignior, et vera nobilitate generosior germanis efficiebatur, jure ab eis illi subjici, nec indignum aut injuriosum æstimabatur.

Protinus in villa quæ dicitur Burnevilla, exstruendum servitio Dei opus arripuit non parvum, brevi peractum; ipse non solum operi præsidebat, sed opus ipsum efficiebat, terram fodiens, fossam effrens, lapides, sabulum, calcemque humeris comportans, ac ea in parietem ipsemet componens; quibus alii horis haberant, ipse congerebat quæ ad opus exigebantur, excludens otium ab omni parte diei. Quanto vanitate tumida olim delicatior, tanto vera humilitate nunc ad omnem laboris tolerantiam propter Deum patientior. Cibum præter quibus non licet diebus, semel accipiebat, nec exquisitum, et parce satis, expleto cum die opere suo. Et quia interdiu nequibat, ediscendo psalterio noctem pene totam impendebat. His exercitiis multa jucunditate exercebatur novus tiro Christi.

Prima litterarum elementa didicit, cum jam existeret annorum prope quadraginta, et divina opitulante gratia eo usque processit, ut etiam ipsi apperite eruditus grammatica, in exponendis ac intelligendis divinarum Scripturarum sententiis, merito haberetur admirabilis; quod, ut solius divine gratia efficientiæ actum credatur, nocturnis tantum

horis huic studio vacabat, quia propter lectionem nunquam diurni operis intermisit executionem. Non solum in cythara conlteri Domino, verum et in psalterio decem chordarum (*Psal. xxxii, 2*) psallere gostiebat, congrua temporum distributione, nunc attentus bonæ actioni, nunc intentus lectioni atque orationi.

Nova rursus molimina contra eum hostis antiquus invenit, quod summum in humana vita ille excogitaverat, monasterialis videlicet ordinis fastigium, pene dissuasit his occasionibus. Cœnobium quoddam adiit gratia inquirendi de vita monachorum; habita oratione, accessit omni cum reverentia, multo cum timore ad ostium claustrum, velut ad ostium paradisi, desiderantissimus scire qui monachorum habitus, qui mores quæ in claustrum sedendi sit religio. Vidit, longe ab ea quam cœnobialis ordo exposcit, gravitate morum omnes haberi; turbatus est jam ac omnino incertus quod vivendi genus approbaret. Ad hæc qui monasterii custos erat, ut illum sic introrsus accedentem conspexit, furem suspicatus immisso, quanta vi potuit, collo illius pugno, per capillos foris usque ad ostium extraxit. At vir patientissimus pro illata sibi injuria nullum monacho laicus verbum impatientiæ respondit. Talibus quidem accedere plurimum extimuit, sed palmes propagatus ab ea, quæ Vitis vera existit, nullo adversitatum æstu arescere potest, alte radicalis in illius charitate quæ *omnia suffert* (*1 Cor. xiii, 7*).

Hoc de illo referens ædificationis solatium, aliud ea de re proximo natali Dominico adiit majoris nominis cœnobium, festiva processione cum fratres in die solemnitatis exissent, vidit indecenti benevolentia monachos passim arridere laicis, aggaudere in paratioribus ornamentis ostendendo ea aliis, ad introitum contentioso tumultu anticipare aditum. Ad hæc insistentem sibi nimium fratrem quidam monachus monachum pugno percussum avertit, ac impulsum supinis dentibus demisit ad solum; adhuc enim, ut dictum est, omnes omnium per Northmaniam mores barbari erant. Hac rerum insolentia ne bonum damnaret inceptum, tantam actuum levitatem, tantam improbitatem morum contuens in illis ad quorum **35** normam vitam suam corrigere volebat, Dei manus effecit subveniens labanti. Sequenti nocte, expleto matutinorum officio, diu ante lucem aliis emissis oraturus ipse remansit occultatus in quodam angulo oratorii; mox quidam monachus eo non viso prope constitit ad orandum, qui nunc toto corpore prostratus, nunc tantum genibus flexis, cum lacrymis orans usque ad mane clarum perstitit. Ejus igitur exemplo omnino redintegratus est.

Referimus miracula, sed eis, unde vulgus fert sententiam, multum pauciora, quanquam non defuerunt et ipsa. Quid enim gloriosius, quod victus ab eo ubique hostis, Deo vincente, succubuit? Robur constantiæ illius, duris hactenus adversitatum ictibus

A perfringere conabatur, sed [*al., nunc.*] conamen eius omne frustrabatur, hunc malis pravorum exemplis suffodere molitur. Verum ut in Canticis canticorum legimus: *Uniuscujusque viri ensis super femur suum propter timores nocturnos* (*Cant. iii, 8*), seu diurna oppugnatione seu nocturna subdole, rationis alicujus suggestione accedat, invenit eum excubantem in propugnaculis, gerit in manu gladium, qui universas hostis compages ac medullas exsequitur, dignoscens ac exterminans quæque ab illo cogitationes atque intentiones suggeruntur; ad excipiendos ictus, longanimitatis, et patientiæ forti clypeo munitur; positus infra divini custodiæ murum ad omnia illius molimina, a vigilis sui commotione sollicitatur, qui *non dormiabit, neque dormiet qui custodit Israel* (*Psal. cxx, 4*). Igitur non exploratis ad votum quæ volebat castrorum Domini, redit firmaturus suum quod contra spirituales incursus extruebat: avulsit illico paternas domos, undeservorum Dei habitacula construxit.

Sacrata vero quam construxit ecclesia ab episcopo Lexovii, nomine Herberto, comam totundit, ac sæcularem habitum deponens ab eodem pontifice sacre habitum religionis accepit, miles Christi per tot pericula fortis ante expertus; ejusdem ordinis cum eo jugum subierunt duo sui. Postmodum a præfato præsule sacerdos consecratus, pluribus ducatu illius jam adscitis fratribus abbas præficitur; tuto imitandus aliis præponitur, qui per annos tres improprium vitæ spiritualis patientissime tulit coram sæcularibus alienatus spectaculis, quibus innutritus quotidie alios videbat oblectari; rigorem abstinentiæ non relaxans inter affluentissimas dominorum mensas, omni denique abjectioni corpus suum subjiciens in curia. Quos ergo regendos acceperat arctissime, sed more Patrum piorum [*al., priorum*] regebat. Videres, peracto in ecclesia officio, abbatem collo sementem, manu rastrum vel sarculum gestantem, ad agriculturam præire monachos omnes, ruris operi sub diei terminum insistere, sentibus et spinis alii agrum emundabant, alii firmum scapulis comportantes spargebant, hi sarriebant, illi ferebant, nemo panem assuebat in otio, ad horam agendi officii in ecclesia omnes ad unamquamque horam conveniebant. Victus quotidianus panis siligineus, et herbarum cum sale et aqua; aqua non nisi lutulena, quia fons nusquam præter ad duo milliaria habebatur. Cæleste, aiebant, beneficium cum panis melior, et caseus, vel aliquid aliud edulium undecunque habebatur. Exemplum magistri, et conatus, omnem murmurandi excludebat aditum. Abbas prior ad opus, ab opere discedebat ultimus, operator ipse continuus. Simili se inibi propter Deum servituti nobilis mater ejus addixit, et concessis Deo prædiis, quæ habebat, ancillæ fungebatur officio, servientium Deo paucos abluens, et quidquid injungebatur extremi operis accuratissime agens.

Ad opus servorum Dei quadam die cum ammonam torreret, nescio quo casu domus undique succensa est. Cucurrit quidam ejulando nuntians abbati domos

combustas, et matrem ejus inibi esse combustam; A at ille licet lacrymis suffusus ad Deum manus levavit: « Gratias tibi, Deus, inquit, quod in officio servientium tibi matrem meam ignis assumpsit. » Fortis in amore Dei constantia quæ tot diaboli arietibus impulsu labare non poterat! malleos ac ignes inimicus suggererat nesciens, quibus vir patiens minime fundebatur, sed purgatus ad coronam gloriæ formabatur. Nihil tamen mali in illa conflagratione prædicta domina passa fuit.

Dein post aliquantum temporis per visum divinitus commonitus est, ut dimissa solitudine campestri, quæ competenti opportunitate omnino carebat, eum ad locum sui juris mansionem transferret qui a rivo illic mananti Beccus appellatur, ad milliarium a castro quod vocatur Brionnium valle. Est hic locus B in ipso saltu, Brionnensi valle ima, montibus saltuosus hinc inde ocellus, omni opportunitate humano usui commodus propter densitatem, ac rivi recreationem; ferarum illuc multum erat accursus, trium tantum molendinorum tres domus illic erant, et solum habitabile permodicum. Quid ergo faceret? molendinorum in uno pars sibi nulla, aliorum duorum sua pars erat tertia, nec tamen soli liberum quantum opportuna donuum capacitas exigebat. Comes Gilebertus nil usquam eo saltu pretiosius possidebat. Quid plura? spe in Deo firmata, cœpit operari, ac Deus evidentiissime cooperari, nam consortes, et contermini quas ibi habebant partes, seu venditione, seu gratuita donatione, omnes sibi suas dedere, ac C brevi sub tempore silvam Brionnii, quæ circum erat, totam obtinuit.

Consecrata, paucis exstructa annis, non parva ecclesia, columnis ex ligneis claustrum construxit, in quo ad morem patriæ fratres jam nusquam progressuros considerare instituit. Nocte vero subsecuta orationi eo intento in stratu suo, diabolus futuri illic bonorum operum incrementi primordia cernens, impatientissime tulit, tectum dormitorii multa vi conscendit. Unde quasi 36 conamine colligens se supra novam novorum parietum insiliit cooperturam, ac in unum ad terram universa dejecit. Verum is non erat semen quod in petrosis ortum areat, quia non habet humorem, sed pingui terra exceptum attulit fructum in patientia; mane quia inimicus hoc fecerat indicavit fratribus, et dejectos eorum animos redintegrans, claustrum ex lapidibus reedificare cœpit usta. Vicinus regebat, nomine Radulfus, cognomine Pincellus, homo sæculi plurimum addictus concupiscentiis, qui ab ipso abbate cum sæpe numero ad bene vivendum moneretur, spernabatur, ridebat irridendo; cum ab armis defessus ac mundi voluptate satiatus esset, monachum se futurum respondebat. Quadam ergo die Dominica pro quibusdam altercationum controversiis, prædictum abbatem adiit, penes quem demoratus in vesperum; nocte jam ingruente more solito admonitus, rogatus, et irridens domum rediit, et circa ejusdem noctis me-

(77) Reliqua exstant in Vita ejusdem.

diu morte subita præventus nomen exivit. Quod abbas ipse eadem hora agnovit animam illius raptam a dæmonibus, audiens miserabili planctu ejulantem, et ita per longum temporis et loci intervallum abduci, mittit sub acceleratione quid de illo ageretur inquitum iri; legatus illuc pervolans pulsatas fores irrupit, irrupens ad cubile pervenit, in cubili jam gelidum, ac membris omnibus rigidum ad latus neciæ uxoris suæ invenit. Hujus miraculi unum e fratribus testem habuit, qui cum eo eosdem ejulatus audivit.

Quadam die circa vespertinas horas cum foris ad opus resideret, vidit dæmonem sub habitu clerici prope locum transire, et eam dormitorii officinam in qua fratrem ad necessaria secessus est, adire; revera suspicatus clericum, et quod ad oratorium ire voluisset, fecit a compluribus inclamari quæ ibat non esse viam oratorii; nequaquam exaudientem prosequitur missus qui revocaret. Sed elapsi nulla prorsus vestigia invenit. Intellexit tandem inimici præstigium, ac rei eventum exspectavit. Nocte proxima quidam monachus, de monasterio fugiens, per eadem loca egressus discessit, ut o vestigio subsecutus prodidit. Quod mane ille cum comperisset dixit, cui militabat et qui eum abducere satagit a vespertinis horis præstolabatur ibi immundus immundus, dominus satellitem per immunda jure abducturus. Variis ergo similitudinibus quæ sæpe introrsus oriebantur cœpit dolere multum et anxari; ad ea enim componenda qui in claustrum præsideret minime erat, sumptuum congerendorum necessitas illum extra immorari compellebat: hac de re multoties Dominum cum jam exorasset, divina sibi miseratio accommodavit auxilium, sufficiens ad universa quæ agenda forent suffragium.

Ortus Italia quidam vir erat, quem Latinitas in antiquum ab eo restituta scientiæ statum tota seprem, debito cum amore et honore, agnoscit magistrum, nomine Lanfrancus, etc. (77).

Abbas peritus erat in dirimendis causarum sæcularium controversiis, prudens in iis quæ ad exteriora pertinent, in ædificando et procurando quæ necessaria forent, nec prudentior neque efficacior salta religione poterat esse; præsentia corporalis foris inter curas mundi cum residebat, animus ad sui D curam, et amorem Dei præcipue intendebat, nullam sæcularis pompæ curam gerens, soli Deo in actibus suis gratificari gestiebat. Humillimus, summæ patientiæ, in exsequendo carnis appetitu modesto rigore continentissimus, semper ad orationem primum exurgebat, nec diurni laboris multa defatigatio illum in lecto post alios retinebat quo jure, qua tranquillitate subditos sibi regebat. Legum patriæ scientissimus. præsidium suis erat contra iniquos exactores, et si quid inter eos controversiæ nascebatur, æquissimo confestim statu componebat. Undecunque, vel quibuscumque loquebatur sermo ejus dignitatem in se maximam gerens obaudiebat, at doctor ille maximus in claustrum omnem operam

impendebat quieti, et silentio cordis sui novalia A
verbi sacri excolens, assidua lectione irrigans ea
dulci quam sæpe obtinebat lacrymarum compun-
ctione. Sic per tres annos vixit solitarius in fre-
quentia hominum, gaudens quod ibi nesciebatur
præter paucissimos quibus aliquando loquebatur,
omnibus innotus. Rumor ut hoc factum prodidit, et
longe lateque protulit, et fama viri præclarissima,
Beccum et abbatem Herluinum brevi per orbem ter-
rarum extulit. Accurrunt clerici, ducum filii nomi-
natissimi, scholarum Latinitatis magistri, laici po-
tentes alta nobilitate, viri multi pro ipsius amore
multas eidem ecclesiæ terras contulere. Datur illico
Beccensis locus ornamentis, possessionibus, personis
nobilibus et honestis, interius religio atque eruditio
multum accrescere, exterius rerum omnium neces-
sariarum subministratio cœpit ad plenum abundare;
adimpletur visio quæ in eodem monasterio visa est
paucos ante dies quam vir ille tantus ad ordinem
cœnobiale venisset. Fons videbatur ortus in valle
monasterii cuius aqua ad montium cacumina ex-
crescens, hinc inde effusa, per campestrium diffun-
debatur amplitudinem. Abbas fons erat in convalle,
scilicet humilitatis exortus, aquæ exundantes et
hinc inde latissime effluentes monachi, qui ab illo
incrementum acceperunt religionis divinæ, videlicet
eruditionis disciplinam, qua multi ab eodem loco
longe lateque postea sunt meliorati.

Hanc fructuum Deo suavissimorum flagrantiam,
cujus ex odore domus Dei per orbem impleta est,
qua et ipse abbas absens jocundissime senserat, C
postea præsens quanto vicinius, tanto jocundius sensit
profectus ad eum in Angliam. Quo in itinere eviden-
tibus miraculorum signis multa circa illum gratia
divina innotuit; cum enim Boloniam venisset, volens
egredi ad portum qui plus sex leucis ab urbe non
distat, tentavit qui cum eo ibat comitatus. Comitissa
quoque comitis Eustachii 37 conjux femina Deo
amabilis persuadere plurimum satagit ut in urbe
removeret, quoniam in portu navis nulla erat, et
ventus qui de transmarinis eos referret jam per
quadraginta fere dies nullus omnino exstiterat; at
ille certissima in Deo spe ait: « Ibis ad navalia
naves sine mora habituri: fratres qui domi remanse-
runt oraturi pro nobis sine cunctatione nobis eas
præsto habebunt. » Dixit, et statim ventus conver-
titur. Itur sub omni acceleratione ad portum quo
tunc prius sexdecim naves appulit ventus quam
pervenissent. Noctis erat tunc primordium, cuius
ante medium rursus aspiraute vento qui transferret
circa auroræ exortum puppes omnes in fluctus re-
trahuntur. Ingressus navim aliis ad alia quæ tam
tumultuosæ rei conveniunt intentis, abbas cum
monachis haud procul litaniam dicebat. Repente
juxta quidam, nescitur unde, astitit homo grandævæ
ætatis, et modestissimæ alacritatis; frater qui
litaniam proferebat illum vidit et ab universis pu-
tabat conspecti, æstimans pauperem esse qui præsto-
laretur, et finitis litaniis postularet aliquid sibi dari:

verum intrantibus eis, vidit eundem jam in navi
loco eminenti consedissee. Suspiciatus igitur magni
alicujus meriti illum existere, qui pauper habebat se
tam imperiose assidens prope circa illum attentius
manebat. Navis cum in altum mare evecta fuisset,
territi sunt nautæ quibusdam monstris quæ in salo
videbant. Hac tumultuatione prospectantibus aliis,
ille gravi quadam dignitate subridens, metum eorum
reprehendebat. Tunc primo, ut aiebant, visus ab
eis, exigentibus confestim nautis quis foret, quis
induxisset, vel quo pretio navem vocaret; eo aucto-
ritate multa se habente, et nil omnino respondente,
dixit frater qui jam diu eum viderat: « Ex quo litaniam
diximus, in portu nobiscum inanet, et ut credo plus
eo navigium, quam ipse navi indiget. » Cœperunt
ergo mirari, et mirando illum omnes contueri. Viderat
abbas quemdam cui valde conformis erat, et
quesivit nominatim an is esset. Ille paululum vultu
exhilarato, hoc solum respondit: « Non sum. » Hoc
unum in tota ea navigatione protulit verbum. Navi
prosperissimo cursu apud Doffrensem portum appulsa,
per comitatus hominum qui in navibus erant multum
requisitus, ille comes navigii nusquam reperiri, vel
qui eum exiisse vidisset, potuit. Deim omnium rerum
cum incolumitate quinto die ad archiepiscopum
abbas pervenit.

Quæ tunc inter eos submittendi sese ad invicem
pia contentio? summus antistes et in Ecclesiis
transmarinis vices apostolicas gerens submittebat se
suo quondam abbati, ut alius quivis monachus etc. C
Prædicto abbati rursus mirabili rerum successu
ad votum omnia cesserunt, mox ut redire dispo-
suit; nam die qua voluit circa sextam diei horam
venientibus quos ad mare archiepiscopus præmise-
rat, ac renuntiantibus ventum omnino contrarium
esse, et pelagus infestum, assueta in Deo ille confi-
dentia discessit ad mare oblectantibus universis,
et nocte jam ingruente quo, nulla parte noctis
exacta, perveniens, ventum quem volebat, et qui
commodior erat ad transferendum [f, transfretan-
dum] hora eadem præsto habuit. Interim somnum
capiens dum naves ad mare impelluntur, primo
lucis sub exortu navem ingressus, tam ipse quam
omnes sui confestim transvecti sunt prosperrimo
D omni navigii eventu. Non amplificamus rem gestam,
sed simplici narratione scribentes relinquimus eam
aliis considerandam, dignaque amplificatione attol-
lendam.

De arboris illius magnæ radicibus quæ in horto
suo remanserunt, ut per somnum viderat, vidit
postea prædicandus vir pullulantes quasdam virgulas
in arbores magnas excrevisse, multos videlicet
ad magna bonorum operum incrementa per illius
institutionem accessisse; illius etenim sementis
existit quidquid unquam boni fructus in Beccensi
cœnobio, vel ab eo exstiterit. Arbor fructibus opti-
ma sui: venerabilis Anselmus Ecclesiæ Augustensis
clericus, qui illum doctorem maximum ad ordinem
monachorum subsecutus, ad prioratum quoque ejus-

dem cœnobii Beccensis post eum accessit; et defuncto beate memorie supradicto Herluino abbati successit, ac demum post ipsum Lanfrancum, archiepiscopus Cantuariensis exstitit, vir ingenio admirabilis, facundia non impari, et, quod ad humanum spectat iudicium, morum omnium insignis. Quod de approbanda actuum ejus honestate dicimus vicinias universa testatur, longe lateque Northmannia attestatur, et Gallia amplissime contestatur. Arbor fructuum jucunditate plurimum acceptabilis fuit Ecclesie Cormeliensis abbas Willelmus, apprime nutritus vel eruditus. Arbor alta atque fructuosa exstitit Henricus Cantuariensis Ecclesie decanus, qui postinodum abbas fuit de Bello, vir ecclesiasticis omnibus disciplinis optime instructus. Arbores honorum operum fertilitate multum gravidæ in domo Domini exstiterunt venerabilis Herotus, Ecclesie Rossensis episcopus, et qui ei ad idem officium ibidem successit, vir morum sanctitate admodum reverendus, Gondulphus episcopus. Hos Ecclesie suæ filios vidit grandævus Pater aliis Ecclesiis patres constitutos. Hi sunt filii de quibus in psalmo (cxxvii, 3) dicitur: *Filii tui sicut novellæ olivarum*, qui ab inferioribus extenuati ad superiora roborati, charitatis Dei adipe et pinguedine repleti, aliorum animas verbis ac bonis exemplis reficiendo roborant roborando sustentant, sustentando ad summa virtutum incrementa educunt. Multam quoque educa-
verat sobolem spe certissima posteritatis spiritualiter in Domino, jam juvenes centum, nobilissimorum et nunc atque optimorum, tam clericorum quam laicorum, ex multis partibus orbis illic adunatus numerus, ad centenariam pertingebat summam. Vidit filios filiorum, ex sancto videlicet Cadomensis cœnobio fratres ad 38 idem opus assumptos, in extremis nationibus multos gignere in Domino.

Corporeæ cum vires jam deserebant, quas per tot annos laboris vehementia, vigiliarum, et inedie continuatio plurimum atriverat, visus maxime destituebatur officio, et ab horis vespertinis indigebat ducamine. Quamobrem non in dormitorio cum fratribus, neque ad psallendum choro interesse jam valebat, sed tamen ad nocturnale officium primus surgebat, nec ulla diurni laboris defatigatio in lecto illum post alios retinebat. Cibi ac potus parcimonia, quæ in juventute, eadem servabatur in senectute, præter quod ab omni fratrum conventu coactus, exceptis legalium jejuniorum diebus, bis comedebat in die. Quod quidem ipsum non tam refocillandi lassæ corporis cura concesserat, quam ut escam sumens eis sumentibus, quibus ad opus præsidebat insistere posset, operi usque ad vesperam, ac persepe etiam usque in noctem insistebat. Otium aut voluptas nullum in eo sibi locum sortita est. Non ætas eum annorum numerum jam excedens, de quo dicitur in psalmo: *et amplius eorum labor et dolor* (Psal. lxxxix, 10). Non vehemens qua multum sæpe in internis angebatur infirmitas, illum ab actionibus necessariis retinebat. Paterno affectu omni modo

A circa monachos suos intentus, districta eos disciplina regebat, et affectuosissimo amore diligebat. Si quem inter fratres segnem, si quem sui ordinis ac studii litterarum negligentem, si quem in ecclesia somnolentum deprehendebat, hunc omnino invisum habebat; semper, inquit: « Homo litterarum, et mandatorum Dei nescius, quid præstat? » Quem considerabat vigilantiorē, studiosiorē, ad virtutum exercitia promptiorē; hujus non abbas, sed servus exstabat; plerosque plus ad studium incitabat illius favor quam scientiæ ipsius amor; sedulus enim perquirebat quis omnium eorum qui erudiebantur accuratoris ingenii esset, quis tenacioris memoriæ existeret, quis vehementius instaret, cuius studio valeret; denique ex omnibus quis ad singulas virtutes et amorem Dei plus intenderet, nec minus quam in se amabat, et enutrire satagebat quidquid amandum videbat in singulis! Litteratus aliquis voleas fieri monachus, quando ad illum veniebat, qua exultatione suscipiebatur, quæ suscepto benignitas, et veneratio exhibebatur. Laicos qua instantia ut ad discendum psalmos intenderent, agebat! Quibus modis, ut quod inchoaverant amando tenerent, instabat! Omnibus omnia se conformans, omnes ut filios, et illi ut patrem eum amabant.

Nova, necdum sacrata erat ecclesia, quam ab ipso, cujus eam consilium inchoavit et auxilium [at, consilio et auxilio] consummavit, expectabat consecrari; instanter hoc a Deo exposcens, cujus petitioni qui ad cætera sibi benignus exstiterat, optatum Deus concessit effectum adimplens per omnia super hac re illius affectum: multo enim ampliori quam præsumere poterat, honorificentia consecrata est, et a quo exoptabat. Nam pro quibusdam negotiis tam sæcularibus quam ecclesiasticis sæpe supra memoratis gentium transumarinarum apostolicus ad curiam venit eminentissimi regis Anglorum Willelmi in sua terra Northmannorum tunc commorantis, etc.

Dies ergo a multis per multos annos multum exoptatus longe lateque insinuatur, ex longinquis regionibus viri consulares, ecclesiasticorum graduum summæ personæ, hominum genus infinitum adventurum prænuntiatur, libentissime accipitur; congeruntur maximi sumptus ad suscipiendum omne genus hominum. Ubi adimpletur, *pluriam voluntariam segregabit Deus hereditati suæ* (Psal. lxxvii, 10). Nihil ab aliquo exactum, nihil expetitum, ac ipso sufficiens, quod cœperat, perfecit. Deus qui de stercore erigit, ac in sublimi pauperem ponere consuevit (Psal. cxii, 7) solo suæ manus gestamine, cujus in consummatione hujus operis sui manus adeo larga exstitit, quod res sumptuosissime acta universis ad votum et sufficientiam fuit, nec ullam in posterum contraxit indigentiam, ad tantum solemnitatis tantæ gaudium. Langnor qui per octo ante dies vehementissimus tenuerat mortis imminētis metu ipsum monasterii patrem adesse inquitabatur.

Porro ne quod viceroris nubilum diei illius lucem A
offenderet, Deo miserante, ad diem plenissime con-
valuit.

Igitur decimo Kalendas Novembris, anno ab Incar-
natione Domini millesimo septuagesimo septimo, sar-
cine omni Ecclesie reverendus gentium transmari-
narum summus pontifex Lanfrancus advenit, con-
secrando consummaturus ecclesiam quam inspi-
rante Deo, inchoavit; et in cuius exstruendis fun-
damentis lapidem secundum ipse manu sua impo-
suit. Convenerunt universi Northmanie episcopi,
abbates, et alii quique religiosi viri; affuerunt
proceres regni. Rex alii detentus negotiis adesse
non potuit. Regina Mathildis libens affuisset, nisi
regis detenta occupationibus fuisset; affuit tamen
per condecentem beneficentie sue largitionem. B
Noluit Rex supernus operi gratie sue regem terre-
num supremam manum imponere, sibi totum re-
servans operis consummati gaudium, quod infra
sexdecim annos solis pauperum expensis complevit
monasterium, cum omnibus officinis opus pulchrum
et maximum. Affuerunt et regni Francie clarissimi
consules, et ex aliis regni ejusdem primatibus com-
plices, clerici, monachi ex universis adjacentibus
provinciis, confluit innumerum genus hominum.
Agitur dedicatio lætissima solemnitate, et solemnis-
sima omnium alacritate, alacritati hominum aer ipse
purissimus diesque lucidissimus arridebat; præ-
tumultu circumeuntium populorum vix exaudiuntur
chori canentium. In tanta compilatione nullus læ-
sionis alicujus molestiam sensit; nulla in agendis
urbatio obvenit. Peracta processione, vix pontifi-
cibus intrare licet sine collisione. Irrupit sequens
populus avulsis 39 omnibus januis, universis tamen
illæsis, quantum ecclesie spatiositas potuit
astringere. Distribuuntur altaria consecranda ponti-
ficibus, ipsum principale sacrandum archiepiscopo
remansit. Fit per totam ecclesiam summa celebritas,
et in agenda celebritate pia quædam contentiositas.
Vix semetipsum quisque cantantium exaudit præ-
multitudine vociferantium. Multi jubilantes, quid
dicebatur nescientes [*al.*, nesciebant], aut quibus
concinerent, minime attendebant. Graves ejusdem
monasterii personæ, quæ propter nimiam aliorum
multitudinem pauca aderant, solis lacrymis et de-
votione cordis solemnitatem explebant. Personabat
in aliis vox lætitiæ et jocundationis, in illis modula-
batur Domino cum lacrymis sola sibi soli tota in-
tenta affectio mentis. Quid plura? Finitur majori
quam cœpta fuerat jocunditate solemnitas; itur ad
refectionem, Paschales nulli defuerunt epule, a
mane usque ad profundam noctem succedentibus
fratrum turmis qui ad festum venerant, quantum
refectorii tabulæ continere valebant, universis tam
notis quam ignotis, nec solum in domibus circum-
positis, verum in villis etiam remotis; quæ ad usus
necessarios petierunt, sponsata Deo, regi Ecclesia
libens ministravit: affluentia nuptiali majoribus qui-
busque sic ad placitum et sufficientissime ut qui

accipiebant dicerent modum excessisse; neque so-
lum ea die, sed multis per aliquot ante dies dum
operiebantur, ita servitum est. Venerabilis abbas
requirens a ministris, qui ibant ac redibant, nec
momento uno loco stare poterant, quid agerent,
dicerent, an sumptus adhuc deficerent, cum potius
abundare audiebat ab eis, quoties illa die dixit:
*Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retri-
buit mihi (Psal. cxv, 12);* et dicendo ista solas retri-
buebat Domino lacrymas agentes gratias pro con-
cessis sibi tot beneficiis; ac merito, quia, exclusa
omni penuria, omni a Deo subministrata servieban-
tur sufficientia.

Tertio die, sæculis memorandus jam sæpe dictus
Cantuariorum archiepiscopus, etc., ab universis tri-
tribus eundi missionem poposcit. Quis tantum tantæ
inter eos benignitatis virum recedentem sicis oculis
aspicere potuit? Omnes eruperunt in lacrymas,
parvuli non valebant consolari; consulto maturavit
recessum, quatenus a fletu se continerent vel post
ejus dicessum. Abbas Herluinus, cum supra omnes
mortales amans, et ab eo amatus, discedentem per
duo milliaria prosecutus est amicum, ad suos visus
nunquam in hac vita ulterius rediturum. Quæ cordis
amaritudo, qui fletus quamvis comprimerentur in
ipso ultimo vale, et ultimo ab invicem discessu!
Postquam reversus est, sedens in camera solus cum
solo, qui sibi ex omnibus erat familiarissimus, con-
citatatis permittens lacrymis habenas, ad cælum
manus levavit: et bis verbis ait: « *Nunc dimittis
servum tuum, Domine, in pace, quia viderunt ocu-
i mei (Luc. II, 29).* » Quod ut viderem antequam mo-
rerer summopere optabam, et indesinenter a te
orabam; adimplesti quæ volui; nunc servus tuus
lætus ad te ibit, quacunque hora tibi placuerit. » Sic
verba compressit, sed lacrymarum affluentiam cohi-
bere non potuit, donec frater qui cum eo loquebatur,
diutius nequens sustinere, aliunde sermionem in-
duxit. Ex tunc omni membrorum officio destitui
penitus cœpit, et longe ante diei ipsius animam re-
volutionem quod oraverat [*f.*, revolutionem, anima
quod oraverat] obtinuit. Nam, proxime subsecuto
mense Augusto, decimo tertio Kalendas Septembris
die Dominico, ex toto lecto decubuit; sensit certis
indiciis Pater longævus jam adesse mortem. Quod
ubi amantissimæ congregationi innotuit, mors quæ-
dam universos pervasit; angor, et angore quidam
stupor animos cunctorum obsedit. Cibus percipi
non poterat, somnus recessit ab oculis. Tertio die
absolvi se, et cætera quæ morientibus exhibentur
officia, sibi exhiberi rogavit.

Adsunt filii vale facturi amantissimo Patri, eo
primo orbandi. Lacrymis ac singultibus psalmos, et
cæteras orationes interrumpentibus, tandem ventum
ad agendam confessionem. Confiteri cœpit, verum
remanentium pietate filiorum superatus, et ipse in
lacrymas effusus dicere nihil potuit. Vix tamen elu-
ctatus in vocem absolvit filios, dansque benedictio-
nem et pacem omnibus, tam præsentibus quam

absentes immortalis eos Patri omnes commendavit, ac discedentes, quia plus non poterat, ut pro se orarent postulavit. Dolores, lacrymæ, orationes fiebant, quoniam vix ab eis psalmus continuari valebat; dum quisque in alterum respiciebat, quasi jam cerneret fratrem Patre orbaturum, erumpebat in lacrymas. Coram illo plangere nequaquam audebant, quia spe bona lætaturus non lacrymantes, sed lætantes eos omnes videre volebat; si cuius in lacrymas concitati singultum sentiebat, confestim solita gravitate compecebat. Profunda jam noctis parte transacta quæ in Sabbatum illucescebat, ejus ad vesperum obiit; reverendissimus vir ejusdem Ecclesiæ prior Anselmus de proximo illius sine non tam suspectus quam certus, collocavit se longiuscule ab eo, et clanculo nolens ut ille agnosceret, quia moleste ferebat aliquem circa se. Verum ut mox primum ad matutinas sonuit signum, illico excitavit domnum abbatem Rogerum, qui secus caput ejus accumbens, et ait: *Excitare priorem, ut dicat nobiscum matutinas.* Plurimum miratus est ille quomodo id agnovisset, quia nec coram eo venerat, nec aliquis ei dixerat, et post accubuerat. Summo vero mane omnes diei horas coram se dici rogavit. Denique jam ingruentem mortis horam sentiens, communicari se exposulavit, et animam sibi commendari. Festinato ivit abbas Rogerus, sed nullam in eucharistia invenit hostiam, turbati sunt fratres universi, mors instabat, et salutare Dominici corporis quod ille acciperet (78) non erat. Verum circa morientem minime defuit, quæ circa viventem miserationis divinæ gratia semper præsto fuit. Forte tunc sacerdos quidam pro eo missam celebrans sumendum adhuc in manibus tenebat corpus Dominicum; ejus itaque oblationis, quæ pro commendando illius exitu oblata Deo fuerat, prædictus abbas portionem unam suscepit, et ei ad viaticum tulit. Commendaturus exitum, illico fratres omnes accurrunt. Quorum lacrymationem nec tunc sustinere prævalens, peracta ex more Christiano communicatione, quo valuit nutu verboque monuit, ut in claustrum redeant, tanto instantius ei subvenientes quanto ad exitum propinquare videbant. Jam sola exitus hora expectabatur, ac precum et lacrymarum armis communitur. Quoties cameræ in qua decumbebat ostium aperiebatur, verens quisque ne jam migrasse nuntiaretur, attonitus prosiliebat, et quod verebatur audire expectabat. Transegit diem sic

usque ad vesperam, ac sæpe quasi aliunde reverens dicebat abbati Rogerio qui proximus astabat: « Quid faciunt domini nostri, cur morantur? quid esse putatis cur non accedant? » Ille quanquam eum de aliis crederet loqui personis, respondebat ac si loqueretur de fratribus monasterii. « Quid, inquit, jubetis? sunt in claustro, orant pro vobis, aderunt mox ut voletis. » facebat, et parvum post intervallum eadem commotus iterabat. Laborabat ille addicere quorum moram causabatur, et accessum præsolabatur; verum nihil ab eo plus audiebat. Vespertina a fratribus peracta synaxi, cum diei ac diurni officii sine, vitæ humanæ stadium felici curam peregit nocte jam proxima, quæ in Dominicum illucescebat Septimo Kalendas Septembris. Irruunt universi, nec jam solum monachi, verum ex familia servientes, et qui ex villis confluerant, fores et claustra effringere conati, quos abbas Rogerius qui sancto viro in ultima ægritudine obsequentissimus fuerat, prudenti confortatione adhortans detinuit, donec corpus decentissime funeratum, solemnibus processione in ecclesiam est perlatum. In communi posito jam licet omnibus communem lamentari desolationem, quæ vivum semper assequeretur, in funere quoque illum gloria comitatur ad persolvendum ultimum obsequium fratri [f, Patri] qui apud omnes maximi amoris atque reverentiæ ob eximiam religionem fuit. Animo libenti convenerunt plerique abbates, multæque personæ venerabiles. Advenit, et totum exsequiale officium celeberrime egit Ebroicensis episcopus, honestæ vitæ, magnæque litterarum scientiæ, vir venerandus Gislebertus. Actum est in capitulo illi monumentum honorum actuum, æternum filiis monumentum, ejure quo de spiritualibus locuturi studiis conveiant, illius presentatur memoria, qui ex tyranno religiosus, ex multum sæculari omnino supernaturalis, loci illius atque ordinis primus existit fundator et abbas. Maximos Patre amantissimo orbatorum filiorum questus referre supersedeo, ne dolorem legen inferam, neu lectorem inferendo moveam in lacrymationem. Illo decenti honorificentia tumulato, largissimis expensis recreantur pauperes, qui extra viciniam confluerunt. Æternam animæ illius recreationem præstet, si votis opus est, Deus, qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Explicit Vita sancti Herluini primi abbatis ac fundatoris Becensis cœnobii.

EPITAPHIUM.

*Hæc legitur petra fundator primus et abbas
Hujus cœnobii, monachus ex laico.*

*Ter post undenos, ac tres, et quatuor annos
Grammata nescierat, postque peritus obiit.*

*Quatuor undecies, transegit cœnobialis
Annos, rite suos dimidiando dies.*

(78) Pixidem seu ciborium vocat eucharistiam,

*Cum Phœbus novum sub virgine protulit ortum,
Commigrando diem clausit, et hebdomadam.
Herluinus erat, si quis de nomine quærat,
Cui cum sanctis det quidquid eis Deus est.*

ALIUD EPITAPHIUM.

Hunc spectans tumulum, titulo cognosce sepulchrum,

loc est vas in quo reconditur corpus Domini.